

Türk Ceza Kanunu'nda Taksirle Kaçmaya İmkân Sağlama Suçu*

Crime of Enabling Escape by Negligence in the Turkish Penal Code

Kadri İnce**

Öz

Türk Ceza Kanunu'nun 'Millete ve Devlete Karşı Suçlar' başlıklı dördüncü kısmının ikinci bölümünde 'Adliyeye Karşı Suçlar' düzenlenmiştir. Adliyeye karşı suçlar kısmında yer alan suçlardan birisi de 'Kaçmaya İmkân Sağlama' başlıklı 294. maddedir. Bu maddede üç farklı suç tipi düzenlenmiştir. İlk ikisi gözaltına alınanın, tutuklananın (m 294/1) veya hükümlü kişinin (m 294/2) kaçmasını kasten sağlama suçlarıdır. Üçüncüsü ise TCK m 294/8'de düzenlenen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranma sonucu kaçmaya neden olma suçudur. İlk iki suç kasten işlenebilirken üçüncü suç taksirle işlenebilir. Ayrıca ilk iki suç herkes tarafından işlenebilirken, üçüncü suç sadece gözaltına alınanın, tutuklunun veya hükümlünün muhafazası ve nakli ile görevlendirilen kişiler tarafından işlenebilmektedir. TCK m 294/8 hükmü bu yönleriyle diğer iki suçtan ayrılmaktadır. Bu çalışmada TCK m 294/8'de yer verilen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak kaçmaya neden olma suçu, yani üçüncü suç inceleme konusu edilecektir. Polis, jandarma ve infaz koruma memuru gibi farklı kamu görevlilerinin bu suçtan sıklıkla yargılanmasına karşın, literatürde söz konusu suç tipini ayrıntılı ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Çalışmada dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak kaçmaya neden olma suçunun kanuni tanımı, suçla korunan hukuki değer, suçun tipikliğe ilişkin maddi ve manevi unsurları ile suçun özel görünüş biçimlerinden: teşebbüs, iştirak ve içtima, yaptırım tür ve miktarı ile muhakemeye ilişkin

* Makalenin Geliş Tarihi/Received: 25.01.2024, Makalenin Kabul Tarihi/Accepted: 29.06.2024.

İntihal/Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir./This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

** İzmir Barosu Üyesi Avukat, (e-posta/e-mail: kadrince@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3450-2781).

koşullar ile görevli ve yetkili mahkeme gibi hususlar ele alınacaktır. Ayrıca çalışmaya konu suçla ilgili uygulamadaki somut örneklerle Yargıtay kararları çerçevesinde değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: kaçmaya imkân sağlama, taksir, firar, tutuklunun kaçması, hükümlünün kaçması.

Abstract

'Offences against the Courts' are regulated in the second part of the fourth section of the Turkish Penal Code titled 'Offences against the Nation and the State'. One of the offences included in the section on offences against the judiciary is Article 294 titled 'Enabling Escape'. Three different types of offences are regulated in this article. The first two are the offences of intentionally enabling the detainee, arrestee (Article 294/1) or convicted person (Article 294/2) to escape. The third one is the offence of causing escape as a result of acting contrary to the duty of care and attention regulated in Article 294/8 of the TPC. While the first two offences can be committed intentionally, the third offence can be committed negligently. In addition, while the first two offences can be committed by anyone, the third offence can only be committed by persons assigned with the custody and transfer of the detainee, arrestee or convict. Article 294/8 of the TPC differs from the other two offences in these respects. In this study, the offence of causing escape by acting contrary to the duty of care and diligence under Article 294/8 of the TPC, i.e. the third offence, will be examined. Although different public officials such as police, gendarmerie and execution guards are frequently prosecuted for this offence, it is seen that there are very limited studies in the literature that deal with this type of offence in detail. In the study, the legal definition of the crime of causing flight by acting contrary to the obligation of care and attention, the legal value protected by the crime, the material and moral elements of the crime related to the typicality of the crime and the special forms of the crime: attempt, participation and aggregation, the type and amount of sanction, the conditions regarding the judgement and the competent court will be discussed. In addition, concrete examples in practice regarding the offence subject to the study will be discussed within the framework of the decisions of the Court of Cassation.

Keywords: enabling escape, negligence, escape, escape from detention, escape of the convict.

GİRİŞ

Gözaltına alma, tutuklama gibi tedbirler ve hapis cezası kararları kişilerin özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Hakkında tedbir veya kesinleşmiş mahkeme kararı bulunan kişiler karakol, ceza infaz kurumları gibi yerlerde tutulmaya zorlanmakta ve bu nedenle iletişim, seyahat başta olmak üzere çeşitli özgürlüklerinden mahrum kalmaktadırlar. Özgürlüklerinden mahrum kalan kişilerin buldukları kurumlarda güvenliklerini ve buldukları kurum dışındaki çeşitli ihtiyaçlarını (tedavi, yakınlarının cenazeleri gibi) karşılayan görevliler bulunmaktadır. Gözaltında bulunan, tutuklu veya hükümlüler bu

görevlilerin nezaretinde zaman zaman adliye, hastane gibi yerlere götürülmektedir. Gözaltında bulunanların adliyeye sevki, hükümlülerin ise farklı bir kapalı ceza infaz kurumlarına veya kapalı ceza infaz kurumundaki yasal süreyi tamamlayıp açık ceza infaz kurumlarına nakilleri veya hastaneye götürüldükleri sırada güvenlik açıklarından ve kargaşadan faydalanıp kaçmaları mümkündür. Adliye, iş yurtları gibi yerlerde çalışan hükümlülerin firar etmesi bu duruma verilebilecek başka bir örnektir.

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 14. maddesinde de belirtildiği üzere açık ceza infaz kurumları *“hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır.”* İnfaz koruma memurlarında silah, kelepçe gibi tedbir araçlarının bulunmaması, ayrıca açık ceza infaz kurumlarında jandarma gibi kolluk personelinin de bulunmaması nedeniyle bu kurumlardan sıklıkla firar vakası görülmektedir.

Yukarıda değinilen nedenlerle, polis, jandarma ve infaz koruma memuru gibi farklı görevlilerinin bu suçtan sıklıkla yargılanmalarına karşın, literatürde konuyla ilgili yeterli çalışmanın bulunmadığı görülmektedir.

Tutuklu ve hükümlünün firarı TCK m 292 hükmünde suç olarak düzenlenmiştir. Bununla beraber TCK m 294 hükmü uyarınca gözaltına alınan, tutuklu ve hükümlü kişilerin kaçmasına i sağlayan kişiler de cezalandırılmaktadır. TCK m 294'te üç farklı suç tipi düzenlenmiştir. İlk ikisi gözaltına alınanın, tutuklananın (m 294/1) veya hükümlü kişinin (m 294/2) kaçmasını kasten sağlamak suçlarıdır. Üçüncüsü ise TCK m 294/8'de düzenlenen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranma sonucu kaçmaya neden olma suçudur. İlk iki suç kasten işlenebilirken çalışmamıza konu üçüncü suç taksirle işlenebilir ve sadece görevli kişiler tarafından işlenebilir. Çalışmamızda yalnızca TCK m 294/8'de düzenlenen suçun tipikliğine ilişkin inceleme yapılacaktır.

Çalışmada dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak kaçmaya neden olma suçunun kanuni tanımı, suçla korunan hukuki değer, suçun tipikliğe ilişkin maddi ve manevi unsurları ile suçun özel görünüş biçimlerinden: teşebbüs, iştirak ve içtima, yaptırım tür ve miktarı ile muhakemeye ilişkin koşullar ile görevli ve yetkili mahkeme gibi hususlar ele alınacaktır. Ayrıca çalışmaya konu suçla ilgili uygulamadaki somut örneklerle Yargıtay kararları çerçevesinde değinilecektir.

I. SUÇA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

Kaçmaya imkân sağlama suçları 765 sayılı TCK'da 'Adliye aleyhinde cürümler' başlıklı dördüncü başlığın 'Tevkifhane ve hapishaneden firar ve firara vesat' başlıklı yedinci kısmında üç ayrı maddede düzenlenmekte idi. 765 Sayılı TCK'nın 301'inci maddesinde herhangi bir kimsenin tutuklu veya hükümlünün kaçmasına imkân sağlama eylemi, 302'inci maddesinde ise tutuklu veya hükümlünün muhafazasını yapan veya nakleden memur

tarafından kaçmasına imkân sağlanması eylemi düzenlenmiş, nihayet 303'üncü maddesinde ise hükümlü veya tutuklunun kaçmasına taksirle imkân sağlama eylemi suç olarak düzenlenmiştir.¹ Kaçmaya imkân sağlama suçu 5237 Sayılı TCK'da ise -765 Sayılı TCK ile benzer şekilde- 'Millete ve Devlete Karşı Suçlar' başlıklı dördüncü kısmın ikinci bölümü olan 'Adliyeye Karşı Suçlar' bölümünde yer almaktadır. 765 Sayılı TCK'da kaçmaya imkân sağlama suçlarının ayrı maddelerde düzenlenmesi yaklaşımından 5237 sayılı TCK'da kanaatimizce hatalı bir şekilde vazgeçilerek, yukarıda sayılan üç eylem tek bir kanun maddesinde düzenlenmiştir (TCK m 294/1-2, m 294/5 ve m 294/8).² Fail, hareket ve kast unsuru açısından farklılık arz eden bu üç suçun tek maddede düzenlenmesi doktrinde de eleştirilmiştir.³

Örneğin TCK m 294/1'de sadece gözaltında bulunan ya da tutuklu olan kişinin kaçmasına imkân sağlama eylemi cezalandırılmaktayken, m 294/2'de hükümlünün kaçmasına imkân sağlama eylemi cezalandırılmakta ve hükümlünün cezaevinde geçireceği süreye göre ceza miktarları da değişmektedir. Yine TCK m 294/5'te kaçanın muhafaza ve nakliyle görevli kişi tarafından imkân sağlama suçunun işlenmesi nitelikli bir hal olarak ayrıca düzenlenmiştir. Son olarak ise TCK m 294/8'de gözaltında bulunan, tutuklu ve hükümlünün, onun muhafazası veya naklinden sorumlu kişi veya kişilerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketlerinden faydalanarak kaçması eylemi ile ilişkili olarak söz konusu kamu görevlilerinin taksirli fiillerine ilişkin ceza sorumluluğu düzenlenmiştir. Yukarıda değinilen

¹ 765 Sayılı TCK m 301 hükmü şöyledir: *"Her kim bir mevkuf veya mahkûmun tevkifhane veya hapishaneden kaçmasını hazırlar veya kolaylaştırırsa kaçan kimsenin işlemiş olduğu suçun şiddetine ve ikmal etmekte bulunduğu cezanın nevi ve müddetine nazaran bir aydan otuz aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

Eğer mahkûmun çektiği ceza müebbet ağır hapis ise kaçmasını hazırlayan ve kolaylaştıran kimsenin cezası yirmi aydan dört seneye kadardır. Eğer mahkûmun cezası ölüm cezası ise, kaçmasını hazırlayan veya kolaylaştıran kimseye otuz aydan beş seneye kadar hapis cezası verilir.

Eğer mahkûmun kaçmasını hazırlamak ve kolaylaştırmak için fail 299 uncu maddede mezkûr vasıtalarından bir kısmını kullanır ve bu yüzden mahkûm kaçmış olursa ceza üçte birden yarıya kadar artırılır. Eğer kaçmamış ise, ceza üçte bire indirilir.

Eğer maznun mevkuf veya mahkûmun usul ve fîruundan ve karı kocadan ve kardeş ve kızkardeşlerinden biri ise, göreceği ceza üçte bir miktarı azaltılır."

² "Madde 294- (1) Gözaltına alınanın veya tutuklunun kaçmasını sağlayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Hükümlünün kaçmasını sağlayan kişi, çekilecek olan hapis cezasının süresine göre iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, hükümlünün cezası;

a) Müebbet hapis cezası ise, beş yıldan sekiz yıla,

b) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ise, sekiz yıldan oniki yıla, kadar hapis cezasına hükmolunur. ...

(5) Bu suçların gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün muhafaza veya nakli ile görevli kişiler tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza, üçte biri oranında artırılır.

(8) Gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün, muhafaza veya nakli ile görevli kişinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmasından yararlanarak kaçması halinde, altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

³ Ali Kemal Yıldız, 'Kaçmaya İmkân Sağlama' iç, Köksal Bayraktar vd. (ed) *Özel Ceza Hukuku Cilt X Adliyeye Karşı Suçlar* (1. bs, On İki Levha Yayınları 2021) 536; Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar* (1. bs, US-A Yayıncılık 2016), 260.

suçların sadece neticesi ortaktır. Gerçekleşme biçimleri ve faileri farklıdır. Bu çerçevede kanaatimizce de aynı maddede düzenlenmesi isabetli olmamıştır.

Ayrıca TCK m 294/2 hükmüne baktığımızda hükümlünün kaçmasını sağlayan kişi cezalandırılırken, hükümlünün çekeceği hapis cezasına göre bir ceza belirlendiği görülmektedir. Ancak TCK m 294/8 hükmünde yani suçun taksirli halinde ise, hükümlünün cezasının miktarının bir anlam ifade etmeyeceği düşüncesiyle kaçan hükümlünün çekeceği hapis cezasına göre bir yaptırım öngörülmemiştir. Bu durum maddenin gerekçesinde de belirtilmiştir.⁴

II. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, Portekiz Ceza Kanunu'nda özgürlüğünden mahrum bırakılan kişinin kaçmasına taksirle imkân sağlamak suçunun düzenlendiği görülmektedir.⁵ Bu hükmeye göre, cezalandırma için görevlinin ihmalinin ağır düzeyde olması gerekir.⁶ Diğer bir anlatımla Portekiz Ceza Kanunu'ndaki düzenleme görevlinin taksirli eylemini cezalandırma konusunda hukukumuzla ortaklaşırken, görevlinin cezalandırılması için ağır kusurunun aranması hususunda hukukumuzdan farklılaşmaktadır.

Fransa Ceza Kanunu ise tutuklunun denetiminden sorumlu kişinin, tutuklunun kaçmasını -ihmali bir şekilde de olsa- kolaylaştıran eylemlerinin cezalandırılmasını öngörmektedir.⁷ Hatta Fransa Ceza Kanunu'nda, firar eden kişinin tutukluluğuna sebep olan suçun mağduruna bu firar eyleminden dolayı tazminat isteme hakkı tanınmıştır. Bu tazminatın firar edenden ve firarı kolaylaştırandan müteselsil olarak alınacağı düzenlenmiştir.

Amerikan Ceza Hukuku'nda da mahkûmu gözetimi altında bulunduran kişinin, mahkûmun kaçmasına imkân sağlaması halinde cezalandırılacağı düzenlenmiştir.⁸ Bu hükümde görevlinin taksirli eylemi de cezalandırılmaktadır. İngiliz Ceza Hukuku'nda ise kaçmaya yardım eden kişinin cezalandırılacağı düzenlendiği gibi, bu eylemin teşebbüs aşamasında kalması halinde de yardım edenin cezalandırılacağı öngörülmektedir.⁹ Diğer

⁴ Gerekçenin ilgili kısmı şöyledir: “Maddenin son fıkrasında ise, gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün, bunların muhafaza veya nakli ile görevli kişinin taksirli fiilinden yararlanarak kaçması hâlinde, faile, bu taksirli hareketinden dolayı verilecek ceza gösterilmektedir. Burada söz konusu olan fiil sadece taksirli bir hareketten ibaret bulunduğundan, artık ceza tertibi itibarıyla hükümlü hakkında verilmiş olan cezaların göz önünde bulundurulmasının bir anlam taşımayacağı sonucuna varılmış ve failin taksire dayalı kusuruna göre cezanın altı ayla üç yıl arasında hâkim tarafından saptanması uygun sayılmıştır.” <<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>>, Erişim Tairihi: 11.04.2024

⁵ Yener Ünver, *İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmeme Suçları* (6. bs, Seçkin Yayınları 2021) 644.

⁶ Código Penal Artigo 351.

⁷ Code pénal Article 434-33.

⁸ 18 U.S. Code § 755.

⁹ Prison Act 1952, Section 39.

yandan bu hükümde mahkûmun muhafaza ve nakliyle görevli olan kişiler hakkında özel bir düzenlemeye yer verilmediğini belirtmek gerekir.

Alman Ceza Kanunu'nda ise özgürlüğünden mahrum bir kimsenin kaçmasına yardım etmek eylemi cezalandırılırken, hukuksal yükümlülüğü bulunan bir kişinin ihmali davranışlarıyla da bu suçun işlenebileceği kabul edilmektedir. Yine Alman hukukundaki anlayışa göre 'özgürlüğünden mahrum kimse' sadece gözaltında bulunan, tutuklu veya hükümlüleri değil, savaş esirlerini, geçici olarak yakalananları, güvenlik nedeniyle bir kurumda tutulanları da kapsadığı gibi bu kişilerin kapalı bir kurumda bulunmaları da şart değildir.¹⁰

Türk hukukundan farklı olarak Portekiz Ceza Kanunu'nda bu suç adliye karşı suçlar bölümünde değil, devlete karşı suçlar bölümünde düzenlenmiştir.¹¹ İngiliz Ceza Hukuku'nda ise konunun cezaevlerine ilişkin düzenlenen özel bir yasada ele alındığı görülmektedir.¹²

III. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Sistemik açıdan ele alındığında, kaçmaya imkân sağlama suçu -yukarıda da değinildiği üzere- Türk Ceza Kanunu'nun 'Mille ve Devlete Karşı Suçlar' başlıklı dördüncü kısmının 'Adliye Karşı Suçlar' başlıklı ikinci bölümünde yer aldığı görülmektedir. Bu perspektifle kanun koyucunun bu suçla koruduğu hukuki değer adalet mekanizması olduğu ilk bakışta anlaşılmaktadır.

Bahse konu suçla korunan hukuki değer, esasen TCK m 291 ve devamı hükümlerinde yer alan başkası yerine ceza infaz kurumuna veya tutukevine girme, hükümlü veya tutuklunun kaçması gibi suçlarla korunan hukuki yararlar benzer niteliktedir.

Kanun koyucu, TCK m 294/8 hükmüyle, TCK m 294/1-7 hükümlerinin koruduğu hukuki değer koruma alanını genişletmek amacıyla taksirli bir fiille ihlali de cezalandırmayı öngörmüştür.¹³ Bu bağlamda gözaltında ve tutuklu olan, yani yargılaması süren kişiler açısından ele alındığında, bu suçla yargılamanın güvenliğinin sağlanması, maddi gerçeğin ortaya çıkması ve yargılamanın sürüncemede kalmamasına ilişkin adli yararları korumayı amaçlandığını söylemek mümkündür.¹⁴

Hükümlünün kaçmasını sağlama eylemindeyse, işlediği suç nedeniyle cezası infaz edilecek olan kişinin cezasını çekmesini sağlamak hedeflenmektedir. Böylelikle ceza

¹⁰ Ünver, (n 5) 632.

¹¹ Ünver, (n 5) 644.

¹² Prison Act 1952

¹³ Ünver, (n 5) 643.

¹⁴ Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (2. bs, Adalet Yayınevi 2014) 8564; Ali Parlar ve Mustafa Öztürk, *Uygulamada Adliye Karşı Suçlar* (1. bs, Aristo Yayınevi 2018), 546.

adaletinin sağlanması, hükümlünün ıslahı ve sonuç olarak suçun önlenmesiyle ilgili toplum yararlarının korunması amaçlanmaktadır.¹⁵

IV. SUÇUN UNSURLARI

A. Maddi Unsur

1. Fail

Türk Ceza Kanunu'nun 294/8'inci maddesine göre bu suç sadece "gözümlü alınan, tutuklu veya hükümlünün, muhafaza veya nakli ile görevli kişi" tarafından işlenebilir. Fail, firar eden kişinin muhafaza ve naklinde görevli bulunan kolluk memuru, infaz koruma memuru veya başka bir kimsedir.¹⁶ Yani suçun kanuni tanımında fail için özel, belirli ve objektif nitelikler aranmaktadır.¹⁷ Suçun failinin herhangi bir kişi olmadığı, diğer bir anlatımla suçun faili olabilmek için özel nitelikler aranması halinde bu suçlar özgü suç olarak anılmaktadır.¹⁸ Nitekim TCK m 40/2 hükmüne göre "özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir." Bu bağlamda kaçmaya imkân sağlama suçunun taksirli hali özgü suç niteliğindedir. Ancak görevli kişilerce işlenebilir. Muhafaza ve nakille görevli olmayan kişilerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışları için bir yaptırım öngörülmemiştir.¹⁹

Ayrıca gözümlü alınan, tutuklu ve hükümlülerin kaçmasına imkân sağlayabileceklerin başında bu kişilerin muhafaza ve naklinde görevli kişiler olduğunu ve suçun özgü suç olarak düzenlenmesindeki sebeplerden biri olduğunu belirtmek gerekir.

2. Mağdur

Taksirle kaçmaya imkân sağlama suçu kişilere karşı işlenen bir suç olmadığı için somut anlamda bir mağdurdan söz etmek mümkün değildir. Diğer yandan suçla korunan hukuki yarar düşünüldüğünde mağduru, soyut anlamda toplumdaki tüm bireylerdir.²⁰ Bununla beraber öğretide suçun mağdurunun gözümlü alınan, tutuklu veya hükümlünün muhafazasıyla görevli adliye idaresi olduğuna dair bir görüş de bulunmaktadır.²¹

¹⁵ Murat Aksan, 'Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması Suçu (TCK m. 292-293)' (2022) 5 (1) Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 236, 246.

¹⁶ Y 11 CD, E 2015/8177, K 2016/1615, T 16.3.2016.

¹⁷ Tülay Kitapçioğlu Yüksel, *Özgü Suç* (1. bs, On İki Levha Yayınları 2021) 25; Mahmut Koca ve İlhan Üzümlü, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. bs, Seçkin Yayınları 2023) 114; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı, Seçkin Yayınları 2017) 195; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (17. bs, Seçkin Yayınları 2017), 189.

¹⁸ Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. bs, Adalet Yayınları 2022) 421; Koca ve Üzümlü (n 17) 114; Özgenç (n 17) 195; Öztürk ve Erdem (n 17) 189.

¹⁹ Yıldız (n 3) 554.

²⁰ Yıldız (n 3) 538.

²¹ Hafizoğulları ve Özen, (n 3) 261.

3. Suçun Konusu

Suçun konusu gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlü kimsedir.²² Bu noktada şahıs hakkında usulüne uygun olarak alınmış gözaltı kararı, tutuklama kararı veya kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunması gerektiğini de belirtmek gerekir. Gözaltı işlemiyle ilgili uyulması gereken mevzuat hükümleri 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m 91 ila 99 arasında ve CMK m 99 uyarınca çıkartılan Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nde yer almaktadır. Kanunda açıkça 'gözaltına alınan' lafzı da dikkate alındığında CMK m 90 kapsamında yakalanan kişinin kaçması bu TCK m 294/8 kapsamında değerlendirilemeyecektir.²³ Tutuklama tedbirine ilişkin düzenlemeler ise CMK m 100-108 arasında ve m 248/5'te yer almaktadır. Hükümlülük ise kişi hakkında kesinleşmiş bir yargı kararıyla mahkumiyeti ifade eder.

Soruşturma veya kovuşturma makamları, süreci yürütürken firar eden kişi hakkında böyle bir kararın (gözaltı, tutuklama, kesinleşmiş hüküm) bulunup bulunmadığını irdelemelidir. Yargıtay usulüne uygun olarak alınmış gözaltı kararı bulunmayan bir kişinin firar ettiği olayda, suçun unsurlarının oluşmadığı gerekçesiyle bozma kararı vermiştir.²⁴ Yine bir kararında Yargıtay, hakkında yakalama kararları olduğu anlaşılıp, aranan şahıslar büro amirliğine teslim edilmek üzere bekletildiği sırada polis merkezinin penceresinden atlayarak kaçan kişi nedeniyle yargılanan kolluk memurlarının davasında, yakalama kararına esas olan mahkeme kararının dosya içine alınmamasını bozma nedeni saymıştır.²⁵

4. Hareket

Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranma sonucu kaçmaya neden olma suçunun hareket ögesi 'imkân sağlama'dır. Serbest hareketli bir suç olup, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı düşecek şekilde kaçmaya imkân sağlayan herhangi bir davranışla işlenebilir. İmkân sağlayan fiiller, somut olayın özelliğine göre çok farklı biçimlerde gerçekleşebilir. Bu suçun, doğası gereği, icrai veya ihmali davranışlarla işlenebilmesi mümkündür.²⁶ Zira görevli kişi gözaltında bulunan, tutuklu veya hükümlünün 'muhafazasıyla' görevlidir. Bununla beraber failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışı suçun oluşmasında yeterli değildir, kaçma bu davranıştan yararlanılarak gerçekleşmelidir.²⁷ Diğer bir anlatımla kaçma eylemine failin kusurlu davranışı neden olmalıdır.²⁸ Mahkeme failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarının nelerden ibaret olduğunu da kararda belirtmelidir.²⁹

²² Parlar ve Öztürk (n 14) 546.

²³ Hafızoğulları ve Özen, (n 3) 261.

²⁴ Y 8 CD, E 2019/15812, K 2021/3053, T 25.2.2021.

²⁵ Y 8 CD, E 2017/9449, K 2017/7251, T 14.6.2017.

²⁶ Yıldız (n 3) 555.

²⁷ Ünver, (n 5) 632; Yıldız (n 3) 555.

²⁸ Y 16 CD, E 2015/457, K 2015/1719, T 4.6.2015.

²⁹ Y 8 CD, E 2018/4083, K 2020/14337, T 25.6.2020.

Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranma sonucu kaçmaya neden olma suçu, görevli kişilerce işlenebilen özgü bir suç olduğundan, yargılamaya konu eylemlerin kusur düzeyi de irdelenerek -muhafızın görevi kötüye kullanması gibi- başka suçlara da vücut verip vermediği de irdelenmelidir. Örneğin ceza infaz kurumu iş atölyelerindeki eşyalardan sorumlu olan ve ceza infaz kurumundaki hükümlülerin atölyeye giriş-çıkışlarını denetleyen memurun yargılandığı bir dosyaya konu olayda, suç tarihinde 18 hükümlü cezaevinin altından tünel kazarak kaçmıştır. Yapılan incelemelerde tünelin içinde iş atölyelerinde kullanılan kerpeten, maket bıçağı, makas, zımpara, çekiç ve yapıştırıcı gibi malzemeleri bulunmuştur. Bu durumda Yargıtay sanığın iş atölyelerindeki kullanılan eşyaların takibini yapmadığını belirterek, eyleminin TCK m 294/8'e uymadığını, TCK m 257/1'de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunu oluşturduğunu belirtmiştir.³⁰ Yine farklı bir davada ilgili genelge uyarınca kapalı cezaevinden açık cezaevine nakil sırasında infaz koruma memurları kimlik kontrolü ve fotoğraf teşhisi işlemleri yapması gerekirken bu işlemleri yapmamışlar ve isim benzerliği olan başka bir hükümlüyü açık cezaevine sevk etmişlerdir. Bu hükümlü de sevk işlemi esnasında verilen molada infaz koruma memurunun boşluğundan faydalanarak kaçmıştır. Yargıtay bu somut olayda kimlik kontrolü ve fotoğraf teşhisi işlemlerini yapmayan infaz koruma memurları hakkında TCK m 295/1 (muhafızın görevini kötüye kullanması suçu) delaletiyle TCK m 257/1'de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağına karar vermiştir. Mola esnasında hükümlünün kaçmasına neden olan infaz koruma memuru hakkında ise TCK m 294/8 uyarınca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranma sonucu kaçmaya neden olma suçunun oluştuğunu belirtmiştir.³¹

5. Netice

Taksirle kaçmaya imkân sağlama suçunun adından hareketle suçun tamamlanması için ilk bakışta 'imkân sağlama' eyleminin yeterli olacağı akla gelse de yukarıda da değinildiği üzere bu yeterli değildir. Suçun tamamlandığından bahsedebilmek için gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün kaçması gerekmektedir.³² Diğer bir anlatımla bu suçun netice unsuru 'kaçma'dır. Bu durum kanun gerekçesinde de açıkça belirtilmiştir.³³

6. Nedensellik Bağı

TCK m 294/8'deki suç tanımına baktığımızda suçun gerçekleşebilmesi için sadece muhafaza veya nakille görevli kişinin taksirli davranmasının yeterli olmayacağı, gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün kaçmış olmasının da gerektiği, bunun da suçun netice unsurunu oluşturduğunu ifade etmiştik. Neticeli suçlarda, bir suçun işlendiğinden

³⁰ Y 8 CD, E 2019/17090, K 2020/18351, T 11.11.2020.

³¹ Y 9 CD, E 2013/13276, K 2014/6537, T 29.05.2014.

³² Yıldız (n 3) 555; Ünver, (n 5) 646.

³³ <<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>>, Erişim Tarihi: 11.04.2024

bahsedebilmek için, tipe uygun neticenin gerçekleşmesi şarttır.³⁴ Ancak bu suçlarda, sadece hareketle neticenin gerçekleştiğinin belirlenmesi yeterli değildir. Hareketle netice arasında belli bir bağın da bulunması gerekir. Nedensellik bağı adı verilen bu ilişki hareket ve netice arasında bulunmuyorsa, neticeden fail sorumlu tutulamaz.³⁵ Bu bağlamda gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlünün kaçması, failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışları nedeniyle meydana gelmelidir. Fail dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmış olmasına rağmen kaçma bu dikkatsizlik nedeniyle gerçekleşmiştir denilemiyorsa, suç gerçekleşmemiştir.

Bu noktada karşımıza çıkan bir diğer husus failden başka üçüncü bir kişinin taksirli hareketiyle failin taksirli hareketinin birleşmesi halinde ceza sorumluluğunun ne şekilde belirlenmesi gerektiğine ilişkindir. Böyle bir durumda TCK m 22/5 hükmü gereği her failin cezası kendi kusuruna göre belirleneceği kuşkusuzdur. Ancak burada sorun ilk taksirli hareketle netice arasında nedensellik bağının bulunmadığından veya kesildiğinden söz etmenin mümkün olmayacağına ilişkindir.³⁶ Örneğin iki infaz koruma memurunun farklı taksirli davranışları neticesinde hükümlünün firar etmesi durumu buna somut bir örnek olarak verilebilir. Bir infaz koruma memuru hükümlüye kelepçe takmamış, diğeri ise aracın kapılarını kilitlemediği bir durumun neticesinde her iki fail de sorumlu tutulacaktır.

B. Manevi Unsur

TCK m 294/8 hükmüne göre suç görevlinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranması suretiyle gerçekleşmektedir. Yani bu suç kasten değil ancak taksirle işlenebilir. Gözaltında bulunan, tutuklu veya hükümlü kişinin kaçmasına kasten imkân sağlayan kişiler hakkında TCK m 294'ün diğer hükümleri uygulanacaktır.

Kusur sorumluluğunun tespiti açısından önem taşıyan taksir sözlükte “dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslekte acemilik veya düzene, buyruklara ve talimata uymazlıktan doğan kusurlu olma durumu” anlamına gelmektedir.³⁷ Mevzuatımızda ise taksir kavramına TCK m 22/2'de yer verilmiştir. Buradaki tanıma göre taksir, failin dikkatsizliği veya özensizliği nedeniyle suçun kanuni tanımındaki sonucun öngörülemeyen bir şekilde gerçekleşmesidir.

Ceza hukukumuzda taksirle ilgili belirtilmesi gereken ilk husus TCK m 22/1 uyarınca taksirli hareketin cezalandırılabilmesi için buna ilişkin açık bir hüküm bulunması gerektiği hususudur.³⁸ Diğer bir anlatımla kanunlarda açıkça suç olarak düzenlenmediği takdirde failin taksirli hareketi cezalandırılmaz. Öyleyse taksirden doğan sorumluluklar istisnadır.³⁹

³⁴ Koca ve Üzülmez (n 17) 132.

³⁵ Koca ve Üzülmez (n 17) 227.

³⁶ Akbulut, (n 18) 421; Koca ve Üzülmez (n 17) 114.

³⁷ ‘Türk Dil Kurumu Sözlükleri’, sozluk.gov.tr, 19.01.2024

³⁸ Koca ve Üzülmez (n 17) 191; Demirbaş (n 17) 388; Öztürk ve Erdem (n 17) 313.

³⁹ Özgenç (n 17) 248; Öztürk ve Erdem (n 17) 314; Veli Özer Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (4. bs, Seçkin Yayınları 2013) 491.

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak taksirden bahsedebilmek için öncelikle failin ceza kanununda belirtilen suç tipini ihlal etmek istememesine rağmen sonucun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu nokta kast ile taksiri ayırmaktadır.⁴⁰ Yani tüm suçlarda olduğu gibi, taksirli suçlarda da suç hareketle başlamaktadır. Ancak taksirin diğerlerinden farkı, failin söz konusu hareketi nedeniyle istenmeyen bir netice meydana gelmesidir.⁴¹

Taksirli suçta netice failin dikkatsizliği veya özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle meydana gelmelidir.⁴² Dikkat ve özen yükümlülüğüne uyulup uyulmadığı belirlenirken ortalama bir insanın failin yerinde olsa ne şekilde hareket edeceğine bakılır.⁴³ Diğer yandan failin yaşı, yetenekleri, deneyim ve bilgisinin de irdelenmesi gerekir. Dikkat ve özen yükümlülüğü genellikle mevzuattaki çeşitli hükümlerden kaynaklanmakla beraber, bu eylemlerin neler olduğunun tek tek hukuk metinleriyle belirtilmesi mümkün değildir.⁴⁴ Özen yükümlülüğü sözleşmeden, meslek kurallarından da kaynaklanabileceği gibi mutlaka yazılı davranış kurallarından kaynaklanmak zorunda değildir.⁴⁵

Yine fail öngörülebilir bir neticeyi (suçun kanuni tanımında belirtilen unsurların gerçekleşeceğini), dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmış olması nedeniyle öngörememiş olmalıdır. Eğer fail gerekli dikkat ve özeni göstermiş olsaydı neticenin gerçekleşeceğini öngörebilirdi denilebiliyorsa bu eylem taksirle işlenmiştir.⁴⁶ Neticenin her koşulda öngörülebilir olmadığı durumda ise failin sorumluluğunun doğması mümkün değildir.⁴⁷ Bunun aksine fail suçun yasada belirtilen unsurlarının gerçekleşeceğini öngörmüş, ancak dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı düşecek şekilde bunun gerçekleşmeyeceği düşüncesiyle hareket etmişse buna bilinçli taksir denir⁴⁸ ve TCK m 22/3 gereği cezanın artırılmasını gerektiren bir haldir.⁴⁹ Yani fail bilinçli taksir halinde neticeyi öngörmektedir ancak şansı, tecrübesi veya yeteneği gibi nedenlerle neticenin gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir.⁵⁰

⁴⁰ Demirbaş (n 17) 388; Öztürk ve Erdem (n 17) 313.

⁴¹ Özgenç (n 17) 248; Bahar Demirci, 'Türk Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sorumluluk' (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2011) 46.

⁴² Öztürk ve Erdem (n 17) 313; Akbulut (n 18) 498; Koca ve Üzülmez (n 17) 202.

⁴³ Özgenç (n 17) 252; Akbulut (n 18) 501.

⁴⁴ Özgenç (n 17) 252; Akbulut (n 18) 502.

⁴⁵ Öztürk ve Erdem (n 17) 314; Koca ve Üzülmez (n 17) 205.

⁴⁶ Sulhi Dönmezer, Genel Ceza Hukuku Dersleri (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları 2003), 215; Özgenç (n 17) 248; Öztürk ve Erdem (n 17) 310.

⁴⁷ Demirbaş (n 17) 389; Öztürk ve Erdem (n 17) 315; Özbek vd. (n 39) 492.

⁴⁸ Akbulut (n 18) 495; Koca ve Üzülmez (n 17) 233; Öztürk ve Erdem (n 17) 310.

⁴⁹ TCK m 22/3 hükmü: "*Kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi halinde bilinçli taksir vardır; bu halde taksirli suça ilişkin ceza üçte birden yarisına kadar artırılır.*" şeklinde düzenlenmiştir.

⁵⁰ Öztürk ve Erdem (n 17) 310; Koca ve Üzülmez (n 17) 236.

Nihayet failin sorumluluğunun doğması için taksirli hareketiyle gerçekleşen netice arasında bir nedensellik bağı kurulmalıdır. Diğer bir anlatımla eğer failin taksirli davranışı olmasaydı netice gerçekleşmezdi demek mümkün ise nedensellik bağı kurulmuş demektir ve failin cezai sorumluluğu doğacaktır.⁵¹ Sonuç olarak taksir, istenen davranışın istenmeyen sonucundan doğan sorumluluk olarak ifade etmek mümkündür.⁵²

TCK m 22/3'te bilinçli taksir kavramına yer verilmiştir. Hükme göre fail neticenin gerçekleşmesini istemiyor ancak bu neticenin gerçekleşebileceğini öngörebiliyorsa ve bu netice meydana gelmişse suç bilinçli taksirle işlenmiş olacaktır. Bilinçli taksir hali, taksirle işlenen suçta cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli bir hal olarak düzenlenmiştir. Bu yönüyle bilinçli taksir halini kaçmaya imkân sağlama suçunun nitelikli hali olarak değerlendirmek mümkündür.

Taksirli suçlarla ilgili değerlendirme yapılırken, eylem ilk başta özen yükümlülüğü açısından ele alınır.⁵³ Özen yükümlülüğünün ihlaline ilişkin yapılan bu objektif değerlendirme taksirin haksızlık içeriğine ilişkin yürütülen bir safhadır.⁵⁴ İkinci safhada sübjektif bir değerlendirme yapılır.⁵⁵ Bu değerlendirme kusurluluğa ilişkin olup bu aşamada failin şahsi nitelikleri göz önünde bulundurulur.⁵⁶

Bunlarla beraber dikkat ve özen yükümlülüğünün fail tarafından gerçekleştirilmesinin beklenebilir olması, yani failin yerine getirebilme imkânının olması gerekir. Böyle bir imkânın olmaması halinde, failden dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranmasını beklemek mümkün değildir. Öyleyse failin sorumluluğunu belirlerken failin şahsi özellikleri dikkate alınmalıdır. Nitekim TCK m 22/4 hükmü de bu doğrultuda: "*Taksirle işlenen suçtan dolayı verilecek olan ceza failin kusuruna göre belirlenir.*" şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁷

TCK m 294/8 kapsamında suçun işlendiğinden söz edebilmek için failin gözetiminde bulunan, tutuklu veya hükümlünün kaçmasını önleme hususunda mevzuatta öngörülen gerekli dikkat ve özeni gösterip göstermediği, failin mesleki kıdem ve yetenekleri, algıma güç ve tecrübeleri, bilgi düzeyleri ve içinde buldukları koşullar yargılama sırasında irdelenmelidir.⁵⁸ Eğer sanık objektif olarak var olan dikkat ve özen yükümlülüğünü öngörebilecek ve yerine getirilebilecek durum ve yeteneklere sahip olmasına karşın bu

⁵¹ Demirbaş (n 17) 390; Öztürk ve Erdem (n 17) 316; Özbek vd. (n 39) 492; Dönmezer (n 44) 212.

⁵² Özbek vd. (n 39) 492; Cengiz Topel Çiftçioğlu, 'Türk Ceza Kanunu'nda Taksir' (2013) (3) Ankara Barosu Dergisi 315, 321.

⁵³ Öztürk ve Erdem (n 17) 313; Koca ve Üzülmöz (n 17) 230.

⁵⁴ Koca ve Üzülmöz (n 17) 230; Akbulut (n 18) 506.

⁵⁵ Koca ve Üzülmöz (n 17) 230; Öztürk ve Erdem (n 17) 318.

⁵⁶ Sercan Tokdemir, 'Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2013/9-104 Esas, 2014/216 Karar ve 29.4.2014 Tarihli Kararı Çerçevesinde Türk Ceza Kanunu'nun 85'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Özelinde Ortaya Çıkan Hukuki Sorunların Değerlendirilmesi' (2023) (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 149-150.

⁵⁷ Tokdemir (n 56) 152.

⁵⁸ Y 8 CD, E 2020/8137, K 2021/14943, T 26.5.2021.

yükümlülüğe aykırı davranarak kaçmanın gerçekleşmesine neden olduysa suçun işlendiğinden bahsedilebilir.⁵⁹

Konuyu somut olaylar üzerinden ele almak suça ilişkin dikkat ve özen yükümlülüğünün gerçekleşme koşulları açısından aydınlatıcı olacaktır. Örneğin bir açık cezaevinden başka bir cezaevine nakledilmek üzere herhangi bir güvenlik önlemi alınmaksızın ve kelepçe takılmaksızın teslim edilen hükümlünün, infaz koruma memurunun otobüs bileti aldığı esnada kalabalıktan da faydalanarak firar etmesi şeklinde gerçekleşen olayda Yargıtay, suçun yasal unsurlarının oluşmadığı kanaatiyle verilen mahkûmiyet hükmünü yerinde bulmamıştır.⁶⁰

Bir başka olayda ise açık cezaevinde hükümlü bulunan kişinin farklı bir ildeki duruşmasına götürmek amacıyla yolculuğuna eşlik eden infaz koruma memurunun otogarda hükümlünün tuvalete gitmesine müsaade etmesi ve buradan hükümlünün firar etmesi eylemi ele alınmıştır. Yargıtay, hükümlünün sevki sırasında herhangi bir güvenlik tertibatının uygulanmaması, hükümlüye zorunlu ihtiyacı için izin vermesinin olağan bir durum olması karşısında, olayın oluşumunda sanığa atfedilecek bir kusurunun bulunmadığı nazara alınarak bu sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶¹

Yukarıda değinilen kararlar ışığında Yargıtay'ın failin dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranıp davranmadığını irdelerken yerinde bir tercihle sanığın sahip olduğu imkânları irdelediği görülmektedir. Görevlinin yasal nedenlerle silah vb. güvenlik tertibatına sahip olmaması yahut muhafaza ve nakil edilecek kişinin yine yasal nedenlerle kelepçe olmaksızın götürülmesi durumlarında görevlilerin firarı önleyebilme noktasında daha zayıf konumda oldukları göz ardı edilmemelidir. Buna karşın görevlinin kelepçe kullanma yetkisi olmasına rağmen bu yetkisini kullanmaması durumunda, yetkiyi neden kullanmadığı hususu somut olay açısından ele alınmalıdır.

C. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

1. Teşebbüs

TCK'nın 'suça teşebbüs' başlıklı 35'inci maddesine göre⁶², kişi ancak işlemeyi kastettiği bir suçu tamamlayamaması halinde teşebbüs hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Diğer bir anlatımla taksirle işlenen suçlara teşebbüs mümkün değildir.⁶³ TCK m 294/8 bir

⁵⁹ Yıldız (n 3) 557.

⁶⁰ Y 9 CD, E 2014/869, K 2014/3661, T 26.3.2014.

⁶¹ Y 16 CD, E 2016/6079, K 2016/7262, T 22.12.2016.

⁶² "Madde 35- (1) Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.

(2) Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir."

⁶³ Devrim Aydın, 'Suça Teşebbüs' (2006) 16 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 85, 108; Öztürk

suçun taksirle işlenme halini düzenlediğinden, bu hükümde yer alan suça teşebbüs edilmesi mümkün olmayacaktır.⁶⁴ Ancak TCK m 294'teki diğer suçlar yönünden ise teşebbüs hükümlerinin uygulama alanı bulabileceğini söylemek gerekir. Yine firar etmeye çalışan kişinin eyleminin teşebbüs aşamasında kalmasının da TCK m 292'de düzenlenen firar suçunun yönünden cezai sorumluluğunu doğuracağı unutulmamalıdır.

2. İştirak

Taksirle kaçmaya imkân sağlama suçu, tek kişiyle işlenebilen, taksirli ve faili yönünden özgü bir suçtur. Yani fail veya failer gözüne alınan, tutuklu veya hükümlü kimsenin nakliyle veya muhafazasıyla görevli kişiler olabilir.

TCK m 40/1'e göre iştiraktan söz edebilmek için fiilin kasten işlenmesi gerekir. Oysa TCK m 294/8 hükmü ancak taksirle işlenebilir. Öyleyse taksirle işlenebilen bu suça iştirak mümkün değildir.⁶⁵ Yine TCK'nın taksir başlıklı 22/5'inci maddesine göre *“birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkes kendi kusurundan dolayı sorumlu olur. Her failin cezası kusuruna göre ayrı ayrı belirlenir.”* Öyleyse gözüne alınan, tutuklu veya hükümlü kimsenin nakliyle veya muhafazasıyla görevli birden fazla kişinin işleyeceği suçlarda, bu kişilerin her biri kendi davranışının kusur derecesine göre cezalandırılacaktır.⁶⁶

Taksirle kaçmaya imkân sağlama suçu sadece nakil ve muhafazayla görevli kişilerce işlenebildiğinden, görevli olmayan kişilerin taksirli davranışları cezalandırılmayacak, onların kasti bir biçimde kaçmaya imkân sağlama eylemleri cezalandırılabilir.

Bunlara ilaveten, kaçmaya imkân sağlamak suçu, hukuki niteliği itibarıyla TCK m 39 düzenlemesi kapsamında suça iştirakin bir görünüş şekli olan ‘yardım etme’ biçimidir. Ancak kanun koyucu TCK m 294 ile kaçmaya imkân sağlama eylemlerini ayrı bir suç olarak düzenlemiştir. Bu bağlamda kaçmaya imkân sağlama fiillerinde, failiğin şerikliğe önceliği ilkesi gereğince sadece m 294'den sorumlu tutulacağı kanaatindeyiz.⁶⁷ Buna ilaveten TCK m 39 uyarınca yardım eden sıfatıyla suça iştirak etmek için kasti davranış gerekir. Çalışmamıza konu suç ise taksirle işlenmektedir. Bu nedenle failerin taksirli hareketlerinin TCK m 39 çerçevesinde ele alınması mümkün değildir.

3. İctima

Ceza hukukumuzda ne kadar fiil varsa o kadar suç ve ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır ilkesi geçerlidir.⁶⁸ Kişinin birden fazla suç işlediği durumlarda, bu suçların tamamından

ve Erdem (n 17) 363; Özgenç (n 17) 480.

⁶⁴ Parlar ve Öztürk (n 14) 552.

⁶⁵ Bilgehan Savaşçı Temiz, ‘İştirak Hükümleri Açısından Bağlılık Kuralı’ (2016) 65 (4) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2493; Koca ve Üzülmöz (n 17) 448.

⁶⁶ Yıldız (n 3) 558.

⁶⁷ Aksan (n 15) 281; Koca ve Üzülmöz (n 17) 507; Özgenç (n 17) 549; Demirbaş (n 17) 514.

⁶⁸ Koca ve Üzülmöz (n 17) 517; Demirbaş (n 17) 524; Öztürk ve Erdem (n 17) 393; Özgenç (n 17) 582; Özbek vd. (n 39) 561.

sorumluluğunun tayin edilmediği, biri üzerinden cezalandırıldığı hallere ‘suçların içtimaı’ denilmektedir.⁶⁹ TCK’da istisnai bir durum olan içtima hususuna suçların düzenlendiği maddelerde açıkça yer verilmektedir.⁷⁰ TCK m 294/8 hükmü yönünden ise böyle bir düzenleme getirilmemiştir.⁷¹ Diğer bir anlatımla ilgili suç tipi için kanun koyucu tarafından özel içtima kuralı belirlenmemiştir. Bu nedenle fail dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışı sonucu kaç kişinin kaçmasına neden olduysa her bir kişi yönünden ayrıca cezalandırılacaktır.

D. Yaptırım ve Yargılama

5237 sayılı TCK m 294/8’de düzenlenmiş olan “Taksirle Kaçmaya İmkân Sağlama” suçuna ilişkin yaptırım tür ve miktarı kanun koyucu tarafından: “altı aydan üç yıla kadar hapis cezası” olarak belirlenmiştir. Muhakemeye ilişkin koşullar incelendiğinde; söz konusu suçun takibi şikayete bağlı suçlardan olmayıp, soruşturma ve kovuşturması re’sen yapıldığı anlaşılmaktadır. Yargılamaya görevli olan mahkeme, 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m 11 gereğince asliye ceza mahkemesidir. Yetkili olan mahkeme ise TCK m 12/1 uyarınca firarın gerçekleştiği yer mahkemesidir. Dava zamanaşımının başlangıcı firar eylemiyle başlar. Dava zamanaşımı TCK m 66/1-e hükmü gereğince sekiz yıldır.

SONUÇ

Gözüaltına alınanın, tutuklananın ve hükümlünün kaçması eylemleri, yargılamanın güvenliğinin zedelenmesi, sürüncemede kalması veya cezanın ıslah edici etkisinin azalması ve böylelikle ceza adaletinin zarar görmesi gibi sonuçlara neden olması nedeniyle suç olarak düzenlenmiştir. Konunun önemine binaen kaçmaya imkân sağlama eylemleri de suç olarak düzenlenmiştir. Kaçmaya imkân sağlayabilecek kişilerin başında hiç şüphesiz gözüaltına alınan, tutuklanan ve hükümlünün muhafazası ve nakliyle görevli kişiler gelmektedir. Bu nedenle TCK m 294/5’te kaçmaya imkân sağlayanların bu görevli kişiler olması nitelikli hal sayılmıştır. Ayrıca muhafaza ve nakille görevli kişilerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı eylemleriyle kaçmaya neden olması da TCK m 294/8’de suç olarak düzenlenmiştir.

Kaçmaya imkân sağlama suçları 765 sayılı mülga TCK’da üç ayrı maddede düzenlenmekte idi. 765 Sayılı TCK’nın 301’inci maddesinde herhangi bir kimsenin tutuklu veya hükümlünün kaçmasına imkân sağlama eylemi, 302’inci maddesinde ise tutuklu veya hükümlünün muhafazasını yapan veya nakil eden memur tarafından kaçmasına imkân sağlanması eylemi düzenlenmiş, nihayet 303’üncü maddesinde ise hükümlü veya tutuklunun kaçmasına taksirle imkân sağlama eylemi suç olarak düzenlenmiştir. Yerinde olan bu yaklaşımdan 5237 sayılı TCK’da vazgeçilerek yukarıda sayılan üç eylem tek bir kanun

⁶⁹ Öztürk ve Erdem (n 17) 393; Akbulut (n 18) 858; Özbek vd. (n 39) 561.

⁷⁰ Akbulut (n 18) 858; Neslihan Göktürk, ‘Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı’ (2014) 2 (1-2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31; Koca ve Üzülmöz (n 17) 517; Özbek vd. (n 39) 563.

⁷¹ Yıldız (n 3) 557.

maddesinde düzenlenmiştir. (TCK m 294/1-2, m 294/5 ve m 294/8) Fail, hareket ve kast unsuru açısından farklılık arz eden bu üç suçun tek maddede düzenlenmesi kanaatimizce yerinde bir tercih olmamıştır.

TCK m 294/8 kapsamında suçun işlendiğinden söz edebilmek için failin gözetiminde bulunan, tutuklu veya hükümlünün kaçmasını önleme hususunda mevzuatta öngörülen gerekli dikkat ve özeni gösterip göstermediği, failin mesleki kıdem ve yetenekleri, algıma güç ve tecrübeleri, bilgi düzeyleri ve içinde buldukları koşullar yargılama sırasında irdelenmelidir.

Çalışmamızda ele alınan yargı kararları incelendiğinde daha çok açık ceza infaz kurumunda çalışan infaz koruma memurlarının bu suçtan yargılandığı anlaşılmaktadır. Oysa yasal statüsü gereği açık ceza infaz kurumları firar konusunda önlemleri bulunmayan, dış güvenlik görevlisi bulunmayan, silah ve kelepçe bulundurmayan infaz koruma memurları tarafından güvenliği sağlanan bu kurumlarda neredeyse her gün firar vakası yaşanmaktadır. Hükümlülerin hastane, işyurdu gibi yerlere nakli sırasında nezaret eden infaz koruma memurları, kamuya açık ve kalabalık bu alanlardan kolaylıkla firar edebilmektedir. Personel sayısının azlığı, hükümlü sayısının çokluğu gibi konular dikkate alındığında, memurların haksız yargılamalara maruz bırakılmaması için suçun yapısal unsurları dikkatlice ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut B, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. bs, Adalet Yayınları 2022)
- Aksan M, 'Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması Suçu (TCK m. 292-293)' (2022) 5 [1]
Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 246
- Aydın D, 'Suça Teşebbüs' (2006) 16 [1] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 108
- Çiftçioğlu CT, 'Türk Ceza Kanunu'nda Taksir' (2013) 3 Ankara Barosu Dergisi 321
- Demirbaş T, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs, Seçkin Yayınları 2017)
- Demirci B, *Türk Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sorumluluk* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2011)
- Dönmezer S, *Genel Ceza Hukuku Dersleri* (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları 2003)
- Göktürk N, 'Türk Hukuku'nda Suçların İçtimaı' (2014) 2 (1-2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31
- Hafizoğulları Z ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar* (1. bs, US-A Yayıncılık 2016)
- Kitapçioğlu Yüksel T, *Özgü Suç* (1. bs, On İki Levha Yayınları 2021)
- Koca M ve Üzülmüş İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. bs, Seçkin Yayınları 2023)
- Özbek VÖ vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (4. bs, Seçkin Yayınları 2013)
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. bs, Seçkin Yayınları 2017)
- Öztürk B ve Erdem MR, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (17. bs, Seçkin Yayınları 2017)
- Parlar A ve Öztürk M, *Uygulamada Adliye Karşı Suçlar* (1. bs, Aristo Yayınevi 2018)
- Savaşçı Temiz B, 'İştirak Hükümleri Açısından Bağlılık Kuralı' (2016) 65 (4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2493

Tokdemir S, ‘Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2013/9-104 Esas, 2014/216 Karar ve 29.4.2014 Tarihli Kararı Çerçevesinde Türk Ceza Kanununun 85’inci Maddesinin İkinci Fıkrası Özelinde Ortaya Çıkan Hukuki Sorunların Değerlendirilmesi’ (2023) (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 149

Ünver Y, *İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmeme Suçları* (6. Baskı, Seçkin Yayınları 2021)

Yaşar O, Gökcan HT ve Artuç M, *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (2. bs, Adalet Yayınları 2017)

Yıldız AK, ‘Kaçmaya İmkân Sağlama’ iç Köksal Bayraktar vd (eds), *Özel Ceza Hukuku Cilt X Adliyeye Karşı Suçlar* (1. bs, On İki Levha Yayıncılık 2021)

Yargısal Kararlar

Y 8 CD, E 2019/15812, K 2021/3053, T 25.2.2021.

Y 8 CD, E 2017/9449, K 2017/7251, T 14.6.2017.

Y 8 CD, E 2018/4083, K 2020/14337, T 25.6.2020.

Y 8 CD, E 2019/17090, K 2020/18351, T 11.11.2020.

Y 8 CD, E 2020/8137, K 2021/14943, T 26.5.2021.

Y 9 CD, E 2014/869, K 2014/3661, T 26.3.2014.

Y 9 CD, E 2013/13276, K 2014/6537, T 29.05.2014.

Y 16 CD, E 2015/457, K 2015/1719, T 4.6.2015.

Y 11 CD, E 2015/8177, K 2016/1615, T 16.3.2016.

İnternet Kaynakları

[<https://sozluk.gov.tr/> (19.01.2024)]

[<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119s0664.pdf> (11.02.2024)]